

HET ERNSTIGE SPEL

Susan van den Berg

Het werk van Willem van Althuis staat volgend jaar voor de tweede keer centraal tijdens een grote tentoonstelling in Museum Belvédère. De aanleiding is het verschijnen van een monografie over zijn leven en werk, waarin voor het eerst het gehele oeuvre wordt bekeken. Van aarzelende aanzetten en imitaties van andermans werk, tot het langzaam zoeken – en vinden! – van die kenmerkende eigen stijl vol sfeervolle figuratie en bedachtzame abstrahering, waarmee Van Althuis een unieke signatuur ontwikkelde. Binnen zijn werk is de visafslag van Laaxum een regelmatig terugkerend thema.

In zijn geliefde Gaasterland – waar hij vaak kwam – vond Willem van Althuis (1926-2005) uiteenlopende onderwerpen om te schilderen, zoals een bijzondere bomengroep bij Oudemirdum of de oude herberg *Kippenburg*, maar geen enkel motief wist hem zó te boeien als het gebouwtje dat bekend staat als *De Hang*. Het bescheiden voorkomen van de zoutloods (door de schilder liefkozend ‘pakhuisje’ genoemd) wist hem telkens weer te inspireren tot een nieuwe interpretatie, die steeds subtiel verschilde van voorgaande edities. Aanvankelijk werd gedacht dat hij in de jaren zeventig zo’n veertien van deze ‘Laaxums’ had gemaakt, maar recent onderzoek heeft uitgewezen dat het er negentien zijn, die werden vervaardigd in de periode tussen 1976 en 1985. Het exacte aantal kan echter nog groeien, want de Willem van Althuis Stichting blijft bezig met het traceren, inventariseren en registreren van soms verloren gewaande werken.¹ Voor het boek en de tentoonstelling zijn inmiddels bijna vijfhonderd schilderijen en werken op papier in kaart gebracht en er wordt nog gewerkt aan een informatieve database, die op termijn online gezet zal worden. Zo kan er doorlopend een actueel overzicht worden gegeven van het oeuvre van de schilder, terwijl het interactieve karakter het mogelijk maakt om wijzigingen en toevoegingen makkelijk aan te brengen.

‘Zijn horizonnen laten uitgestrekte vergezichten zien, die verder reiken dan de begrenzingen van het doek en zijn nevelige landschappen hebben een helderheid die wel gevoeld, maar niet gezien kan worden.’

Willem van Althuis begon op latere leeftijd te schilderen en bleek een opmerkelijk en authentiek talent. Twee jaar na zijn debuuttentoonstelling bij Thom Mercur in het Coopmanshûs te Franeker (1973), exposeerde hij al in het Stedelijk Museum van Amsterdam (1975).

Zijn naam was vrijwel meteen gevestigd en hij maakte een explosieve groeiperiode door. Binnen zijn oeuvre zijn meerdere periodes en verschillende series te onderscheiden. Zo zijn daar de ‘paartjes’, die bestaan uit een figuratieve voorstelling en een abstracte vertaling, met als meest bekende voorbeeld het *Zuurkoolpakhuis* in Heerenveen. Hij verdiepte zich in *blues* en *greys*, maakte tevens enkele rode schilderijen en experimenteerde met weergaven van gescheurd en gevouwen papier. Maar bovenal is hij de schilder van de bezielde leegte, iemand die licht en ruimte onderzocht, met geschilderde zinderingen tot gevolg. Zijn horizonnen laten uitgestrekte vergezichten zien, die verder reiken dan de begrenzingen van het doek en zijn nevelige landschappen hebben een helderheid die wel gevoeld, maar niet gezien kan worden.

‘Van Althuis zag schilderen als ‘het ernstige spel.’

Tour de force

Het vervaardigen van dergelijke gelaagde werken betekende een grote krachtsinspanning voor de schilder, zeker als het grote formaten betrof. Hij ging uiterst zorgvuldig te werk en besteedde bijzonder veel aandacht aan het vinden van de juiste kleur. Van Althuis stelde als een alchemist zijn eigen verf samen en het prepareren van het palet – met als ondergrond een stuk marmer – was daardoor een even intensief als tijdrovend ritueel. Bij het schilderen bracht hij de verf aan in kleine toetsjes met dunne penselen. Hij kon zich echter nooit een lange pauze permitteren, omdat anders de verf te droog werd en zichtbare overgangen konden ontstaan. Bij grote werken betekende dit afwisselend enkele uren schilderen en enkele uren slapen, net zo lang totdat het schilderij voltooid was. Uiteraard was de kunstenaar na zo’n schildersessie zeer vermoeid. Niet alleen vanwege het verstoorde lichamelijke ritme, maar ook omdat de geestelijke spanningsboog zo lang vastgehouden moest worden. Om zich weer op te laden na zo’n *tour de force*, schilderde hij graag een vertrouwd ‘pakhuisje’, maar dat werd nooit een herhalingsoefening. Hoewel het formaat steeds hetzelfde was (24 x 30 centimeter) en ook het standpunt ongewijzigd bleef, is ieder schilderij

Vorstudie van de visafslag in Laaksum,
aquarel 16 x 18 cm, ongedateerd

een andere verkenning van de moeizame relatie tussen
distantie en betrokkenheid. Het gebouw verschijnt en
verdwijnt. De onderlinge verschillen zijn uiterst subtiel
en betreffen vooral tonale verschuivingen binnen het
schaduwgebied of de nagenoeg alles verhullende nevel.

'Hij stelde als een alchemist
zijn eigen verf samen en
het prepareren van het
palet – met als ondergrond
een stuk marmer – was
daardoor een even intensief
als tijdrovend ritueel.'

Doordat bijna elke 'Laaxum' is ontstaan tijdens een
overgangperiode tussen grotere werken, worden
figuratie en abstractie regelmatig met elkaar
afgewisseld. Dat is opvallend, want waar de meeste
schilders figuratief beginnen en abstract eindigen (denk
aan Mondriaan), bestonden deze verbeeldingswijzen
bij Van Althuis dus naast elkaar, als gelijke grootheden.
Ze hadden elkaar nodig en vulden elkaar aan. In zijn
aantekeningen staat te lezen dat schilderen en 'het
scheppend bezig zijn' een levensbehoefte was, die
voortkwam uit 'ontroering en verwondering aan de
ene kant, met de raadsels van het leven aan de andere
kant'. Van Althuis zag schilderen als 'het ernstige
spel'. Zijn onderzoekende geest, beschouwelijke aard
en filosofische inslag werden door het eigen artistieke
geweten continu bevraagd en uitgedaagd. Zijn
schilderijen zijn daarom ook nooit weergaven van de
zichtbare werkelijkheid, maar manifestaties van een
rijke innerlijke wereld. ■

*Susan van den Berg (1973) skriuwt oer keunst foar
kranten, tydskriften en musea.*

Willem van Althuis
15 juni t/m 1 september 2013
Museum Belvédère
Heerenveen-Oranjewoud

Dinsdag t/m zondag 11.00-17.00 uur
www.museumbelvedere.nl

Bent u in het bezit van een werk van Willem van Althuis?
Neem dan contact op met de Willem van Althuis Stichting.
Uw werk kan – met uw welbevinden – worden toegevoegd
aan de database. Voor meer informatie en contactgegevens:
www.willemvalthuis.nl